

Flytter de hjemløse hjem med tiden?

– *hvordan skulle jeg vide det?*

Af Tobias Børner Stax

Den mulighed der resterer, er at melde sig blandt de udstødte. Her vil han kunne få mad og tag over hovedet. Men har han først henvendt sig her, har han først placeret sig blandt de subsistensløse, vil han aldrig på nogen måde kunne komme tilbage, få en plads, end ikke den aller ydmygeste inden for samfundets rammer. Tøvende nærmer han sig herberget ...

*Svend Åge Madsen:
Tugt og utugt i mellemtiden*

Har S.Å. Madsen ret? Er det rigtigt, at man, hvis man først har måttet ty til herberg, forsorgshjem eller krisecenter, er fanget i en tilværelse på kanten af eller udenfor samfundet? Det var det spørgsmål, jeg forsøgte at besvare i undersøgelsen *Én gang socialt marginaliseret – altid ... ?* som blev færdig i foråret 2000.¹⁾ Det empiriske udgangspunkt for undersøgelsen var 1.016 mennesker med det til fælles, at de mellem sommeren 1988 og sommeren 1989 blev registreret på en 105-institution.²⁾ Jeg undersøgte, hvordan det gik disse mennesker frem til 1996. Var det rigtigt, at de hang fast i en tilværelse, der kunne indfanges af begreberne marginaliseret, udstødt, eller hjemløs.³⁾

I denne artikel vil jeg gengive og diskutere resultaterne i forhold til et af de aspekter, som jeg undersøgte, nemlig personernes opholdssted: Hvor opholdt de forskellige mennesker sig omkring otte år efter, at de var registreret på f.eks. et herberg? Men først vil jeg kort beskrive undersøgelsen og præsentere de mennesker, som undersøgelsen handlede om.

Om "Én gang socialt marginaliseret – altid ... ?"

De 1016 mennesker der indgik i undersøgelsen var alle de, der mellem sommeren 1988 og sommeren 1989 boede på en institution under par. 105 i den daværende bistandslov i Københavns Kommune i mindst fem sammenhængende dage og som på tidspunktet for brugen af institutionen var mellem 18 og 35 år gamle.⁴⁾

Ved at hente informationer fra forskellige registre forsøgte jeg at give et bud på, hvordan disse menneskers liv havde udviklet sig. Jeg fik oplysninger fra:

- Folkeregisteret, herunder om aktuel formel adresse
- Danmarks Statistik, bl.a. om indtægtsgrundlag og husstandssammensætning
- Sundhedsstyrelsen, om dødsårsager, og misbrug af euforiserende stoffer
- Rigspolitiet, om sager der har ført til dom efter straffeloven.

Oplysninger indsamlet af P. Brandt⁵⁾ om brugen af 105-institutioner i 1988-1989, udgjorde sammen med disse informationer det kvantitative grundlag for undersøgelsen. Ved at sammenligne de forskellige registres registreringer så tidligt som muligt efter 1989 med den sidst tilgængelige registrering af samme type, var håbet at jeg kunne få et indblik i de udviklinger, der var sket for de ca. 1.000 mennesker. Var der for eksempel relativt flere personer på førtidspension i 1996 end tilfældet var i 1990? Var der relativt flere personer, der boede i husstande beregnet til beboelse i 1996 end tilfældet var i 1990? De forskellige udviklinger blev derefter sammenholdt med oplysninger om brugen af 105-institutioner og med oplysninger om køn, alder og statsborgerskab.

De kvantitative informationer har været styrende for undersøgelsesforløbet og det er disse informationer, der er behandlet mest indgående. Men der blev desuden gennemført 16 kvalitative interview. Med interviewene håbede jeg at få en indsigt i nogle af de oplevelser, folk havde haft, og hvorom der ikke findes registerinformationer. Jeg håbede endvidere at få nogle fortællinger om, hvorfor de bevægelser der kunne ses i de kvantitative analyser, fandt sted: Hvilke forklaringer ville de mennes-

ker jeg interviewede selv give på, at de f.eks. fik (henholdsvis aldrig fik) egen bolig? Hvilke barrierer syntes de selv, de var stødt ind i, siden de brugte en 105-institution og hvilken hjælp syntes de, at de havde fået? I interviewene har jeg ikke ledt efter oplysninger, der kunne generaliseres. Jeg har derimod ledt efter konkrete fortællinger om, hvad der blev opfattet som godt og hjælpende, og konkrete beretninger, om hvad der blev opfattet som skidt og som problemfyldt i det liv, som de interviewede levede fra de havde været på en 105-institution og frem til de blev interviewet.

Endelig forsøgte jeg – bistået af en kollega – at få et indblik i validiteten af nogle af de oplysninger, der var blevet indhentet fra registre: Nemlig folkeregisterets oplysninger om de forskellige menneskers aktuelle adresse. Vi tog ud til de registrerede adresser beliggende i København eller Frederiksberg Kommune, og så efter om navnet på den person, vi ledte efter, kunne findes på døren, på en postkasse/brevsprække, på en tavle over opgængens beboere eller på en dørtelefon.

Før jeg beskriver nogle af resultaterne fra undersøgelsen er det vigtigt at fremhæve, at de oplysninger der er blevet indsamlet gennem registre, interview og observation, alle er noget usikre: F.eks. er der udsving i registeroplysningerne, der indikerer at virkeligheden måske ikke er helt så egnet til entydig registrering som vi går og tror og at vi ikke har helt så meget styr på, hvordan vi konstruerer og konverterer de informationer, der findes i registre. F.eks. er der en alvorlig skævhed i forhold til, hvilke mennesker der er blevet interviewet: Kun de 16 ud af 90 der responderede positivt på en skriftlig henvendelse og som var tilstede på et af de aftalte tidspunkter blev interviewet. Med denne usikkerhed trukket frem vil jeg præsentere hovedresultaterne i forhold til opholdssted.

Opholdssted

Jeg vil vurdere opholdssted ud fra informationer fra forskellige kilder og indsamlet med forskellige metoder. Jeg vil først præsentere oplysninger om opholdssted

indhentet fra folkeregisteret. Dernæst vil jeg præsentere oplysninger om opholdssted indhentet fra Danmarks Statistik. Endelig vil jeg præsentere oplysninger om opholdssted indhentet gennem kvalitative interview. Ved at trække på forskellige kilder og forskellige metoder håber jeg at kunne nuancere, hvad der ellers kunne fremstå som et alt for entydigt billede af udviklingen blandt mennesker, der i mellem '88-'89 brugte en 105-institution og jeg håber at kaste lys over nogle af de svagheder, der er en immanent del af nogle af de metoder jeg har brugt i min undersøgelse.

En vurdering ud fra oplysningerne fra folkeregisteret

Fra folkeregistret fik jeg informationer om, hvilken adresse de mennesker, der indgik i undersøgelsen formelt skulle bo på til en given dato (ultimo oktober, 1996). I de situationer, hvor der ikke har været en registreret formel adresse, har jeg fået oplyst en registreret årsag hertil. De årsager jeg fik oplyst var f.eks., at en person var i fængsel, indskrevet på en døgninstitution, afgået ved døden eller havde forladt Danmark. Men også at opholdsstedet simpelthen var ukendt. Oplysningerne fra folkeregisteret er gengivet i tabel 1:

Hvis vi ser på de personer, der er i live – og hvorom det ikke er registreret, at de er

udrejst eller forsvundet – så ser vi, at 760 ud af 835⁶⁾ mennesker (svarende til 91 pct.) er registreret med en adresse i folke-registeret. For 52 af disse 760 personer er den registrerede adresse dog den samme som adressen på en 105-institution. For 64 andre menneskers vedkommende er der ikke tale om en registrering af en normal adresse: For 47 af de 64 er der tale om, at der ikke findes en registrering eller at de er registreret uden permanent opholdssted. Således er der 99 mennesker, der ifølge formelle registreringer ikke har en egentlig adresse. *Det svarer til, at omkring 12% af de mennesker, der er i live, og ikke er forsvundet eller emigreret, i oktober 1996 – otte år efter at de brugte en 105-institution – ikke har en formel adresse beregnet til permanent ophold.*

Men hvad ved vi så om de 708 mennesker, der burde bo på en egentlig adresse? Her kan jeg trække på de informationer der blev konstrueret da vi så på den formelle adresse, såfremt denne var placeret i Københavns eller Frederiksberg Kommune. Resultaterne af observationerne er præsenteret i tabel 2:

Jeg er ikke helt sikker på, hvad der er mest overraskende i tabel 2: Er det at 77 pct. falder ind i den kategori, jeg har konstrueret som den mest sikre? Eller er det at hele 20 pct. af adresserne ikke tilkende-

Tabel 1.

Folkeregisterets registreringer af opholdssted eller årsag til at en sådan registrering ikke findes pr. oktober 1996.

	N	N	%
Registreret adresse	760		75
Heraf registreret adresse = adresse på 105-institution		52	
Registreret i Grønlands folkeregister	11		1
Særlig registrering	64		6
Heraf i fængsel, patient, eller på anden døgninstitution		17	
Heraf ukendt adresse		47	
Forsvundet	7		1
Emigreret	35		3
Døde	139		14
I alt	1.016		100

Tabel 2.

En vurdering af sammenhængen mellem formel adresse og reel tilstedeværelse for personer i København og Frederiksberg Kommune.

	N	%
Den søgte personens navn er set alle de steder, hvor vi har fundet navne (f.eks. både tavle i opgang, dørtelefon og postkasse)	328	77
Den søgte persons navn er set på nogle – men ikke alle – de steder, hvor vi har fundet navne	12	3
Kun andre personers navne er fundet	63	15
Ingen navne er fundet	21	5
I alt	424	100

giver at personen opholder sig på stedet?

Bag kategorierne gemmer sig desuden en del forskellige informationer: Således dækker kategorien "ingen navne er fundet" over situationer, hvor navnet ikke stod på dørtelefonen, hvor der til den opgivne bolig ikke hørte en dør, hvor boligen var uden dørtelefon, eller hvor boligen var uden dør i karmen. I et enkelt tilfælde var der end ikke noget hus, men blot et stykke græsmark. I det hele taget oplevede vi da vi besøgte de registrerede adresser en del situationer, der stiller spørgsmålstegn ved det der i registre fremstår som uproblematisk og entydigt – f.eks. en opholdsadresse.

Men lad mig, på trods af den store usikkerhed, lave en beregning:

- Hvis vi antager, at vi ville finde den samme fordeling som i tabel 2 for de mennesker, der formelt har en adresse i andre kommuner end København og Frederiksberg,
- og hvis vi antager, at de 63 og 21 mennesker i tabel 2 (=20 pct.) er udtryk for manglende tilknytning til formelt opholdssted,
- og hvis vi husker andelen af mennesker, der formelt er uden egentlig adresse fra tabel 1, så er ca. $\frac{1}{3}$ af dem, der i 1988-89 benyttede 105-institutioner otte år senere uden et formelt og permanent sted at bo.

Særligt den sidste af de to antagelser leder dog nok til, at jeg her overestimerer ande-

len uden permanent adresse: Det er nok ikke alle de mennesker, hvis navn vi ikke har fundet, der ikke bor på den identificerede adresse. Til gengæld kan det være at nogle mennesker hvis navn er tilstede på adressen, faktisk ikke reelt bor der.

En vurdering af udviklingen på baggrund af oplysninger fra Danmarks Statistik

Med udgangspunkt i oplysninger fra Danmarks Statistik har det været muligt at få et indblik i udviklingen i forhold til opholdssted over tid: Hvilken forandring var der sket i forhold til den relative fordeling på forskellige variabler der indikerede noget om opholdssted, hvis man sammenlignede oplysninger fra 1990 (der var de ældste oplysninger, vi havde adgang til) med oplysninger fra 1996 (der var de nyeste oplysninger, vi havde adgang til)?

Fra Danmarks Statistik var der blandt andet informationer om to forhold, der kunne give indikationer på registreret opholdssted. Det var:

- Oplysninger fra Bygge- og boligregistreringen, der indeholder oplysninger om bopælens registrerede funktion (se tabel 3)
- Og oplysninger om antal registrerede voksne i husstanden (se tabel 4)

Med disse tabeller har jeg forsøgt at indfange graden af afvigelse fra, hvad jeg har

opfattet som det normale og dermed – når man sammenligner oplysninger fra 1990 med oplysninger fra 1996 – at indfange en udvikling i graden af afvigelse i forhold til opholdssted for de mennesker, der indgår i *En gang socialt marginaliseret – altid ... ?*

I tabel 3 har jeg trukket på registreringer af, hvilken type et givet opholdssted var: Var der tale om et sted registreret som egentlig beboelse, var der tale om et sted registreret som døgninstitution, eller var der tale om noget tredje (f.eks. en erhvervsejendom)? Hermed bliver det muligt at sammenligne andelen af mennesker, der i 1990 formelt boede et sted, der blev betragtet som egentlig beboelse, med samme andel for 1996. Og det bliver muligt at se hvor stor en andel, der boede på institution i henholdsvis 1990 og 1996.

Der er i tabel 3 en tydelig udvikling hen imod ophold i en egentlig beboelsesejendom over tid. For mennesker der benyttede sig af krisecentre stiger andelen fra 88 til 97 procent, for mennesker der brugte institutioner for hjemløse er stigningen fra 56 til 76 procent.

I tabel 4 er det muligt at få noget at vide om sammensætningen af de husstande i hvilke de forskellige mennesker er registreret. Hvis vi antager, at en husstand med en eller to voksne er udtryk for en mere normal tilstand end det er tilfældet med husstande med flere end to voksne, så kan man se at den relative andel af mennesker, der ikke er afvigende stiger over tid blandt de mennesker, der i løbet af 1988-89 brugte en institution for hjemløse. For de mennesker, der brugte krise-

Tabel 3.

Undersøgelsens population fordelt på krisecentre og institutioner for hjemløse og fordelt på husstandstype i 1990 og i 1996. (Procent).

	Krisecentre		Inst. for hjemløse	
	1990	1996	1990	1996
Registreret på institution	1	1	21	8
Andre registreringer	11	2	23	16
Registreret i egentlig beboelsesejendom	88	97	56	76
I alt (N)	221	207	728	556

Tabel 4.

Undersøgelsens population fordelt på krisecentre og institutioner for hjemløse og fordelt på antal voksne i husstand i 1990 og i 1996. (Procent).

	Krisecentre		Inst. for hjemløse	
	1990	1996	1990	1996
En voksen	55	44	25	36
To voksne	26	39	22	23
Mellem tre og otte voksne	13	10	19	12
Ni eller flere voksne	6	3	35	18
I alt (N) ^{a)}	221	216	739	622

a) At pct. ikke summer til 100 i alle søjler skyldes problemer med sammenkørsler af registre.

centre er den tilsvarende stigning ganske lille, men de har til gengæld haft en større andel, der har levet som vi lever flest, gennem hele perioden. Ved at sammenligne oplysningerne om de mennesker, der brugte institutioner for hjemløse med oplysningerne om de mennesker, der brugte krisecentre, træder yderligere en forskel frem: Nemlig om man formelt bor en eller to i husstanden. Der er således indikationer på, at mennesker der brugte institutioner for hjemløse flytter til en bolig, hvor de bor alene, mens de mennesker der brugte krisecentre i højere grad flytter sammen med en anden.⁷⁾

Alt i alt er der, når vi ser på udviklingen over tid, en tendens til at det afvigende forandrer sig i retning af det vi anser for normalt.⁸⁾ Men en del af de mennesker, der brugte institutioner for hjemløse (omkring 1/3) synes ikke at opleve en sådan udvikling – selv ikke over otte år.

Om nogle mennesker jeg snakkede med

Et er at finde indikationer på hvordan det er gået for en gruppe mennesker under et. Noget andet er at prøve at finde ud af hvad konkrete mennesker har oplevet. Eller med andre ord, at finde ud af hvad der gemmer sig under de tal, der står i koloner og rækker i tabellerne. I undersøgelsen har jeg derfor gennemført et mindre antal interview. Jeg vil for at illustrere og konkretisere de kvantitative oplysninger meget kort præsentere et par fortællinger⁹⁾.

Et af mine interview var med en kvinde, der på interviewtidspunktet boede i en pæn villa med sin mand og nogle børn. Hun havde i to omgange – med et par års mellemrum – benyttet et krisecenter. Første gang var det, fordi hun havde en mand som det gik skævt med. I en periode mens hun selv fandt en lejlighed boede hun på et krisecenter. Efter et par år opstod der et brud med en ny kæreste, der havde nøgle til hendes lejlighed og som opsøgte hende. Hun valgte igen at tage på et krisecenter i en kortere periode, indtil den nye ex-kæreste lod hende i fred. For denne kvinde har krisecentret fungeret som asyl, mens hun har fået styr på sit

forhold til en kæreste. I forhold til de kvantitative oplysninger er der stor sandsynlighed for, at hun på de brugte variable både i 1990 og 1996 hører til dem, der ikke er registreret som afvigende – at hun f.eks. er registreret som en der bor i en egentlig beboelsesejendom.

En anden fortælling handler også om en kvinde, der benyttede sig af et krisecenter. Hun berettede om et meget ubehageligt og turbulent liv fra hun var seks år gammel: Frem og tilbage mellem forældre og forskellige institutioner. Som 20-årig flyttede hun sammen med en kæreste, og de boede sammen i 2-3 år. De fik et barn og dermed besøg af en sundhedsplejerske. Sundhedsplejersken opfordrede hende til at tage på krisecenter, da hun fornemmede at ikke alt var i orden. F.eks. fik kvinden tæsk af sin samlever. Hun flyttede på krisecenter og boede der et år. Efter et år fik hun tilbudt en lejlighed gennem kommunens boligansøgning. Her havde hun bopælsadresse i et til to år. I den periode bevægede hun sig ind og ud af forskellige psykiatriske afdelinger med diagnosen skizofreni. To til tre måneder ude og så ind igen på forskellige afdelinger – Bispebjerg, Kommunehospitalet, Brøndbylund, Skt. Hans. I de længste perioder var hun indskrevet i op til et halvt år. På et tidspunkt flyttede hun i lejlighed i et boligselskab, og lidt senere fortsatte hun med sine indlæggelser og udskrivninger. På et tidspunkt fik hun en plads i et bofællesskab under Københavns Kommunes Botilbud for psykisk syge. Her boede hun i to år. Hun fortalte at de bestemte for meget, så hun flyttede ud til sin søster, hvor hun boede i et halvt år og derpå til en veninde. I mellemtiden havde hun adresse hos sin far og bad kommunen om hjælp til at finde et sted at bo. Hun fik anvist et sted og der boede hun på interviewtidspunktet. I denne fortælling synes mobiliteten at være konstant høj. Kvinden ryger rundt fra opholdssted til opholdssted og kommer så ind over krisecentret på et eller andet tidspunkt i denne proces. Her er en fortælling, der er med til at pege på forskelle mellem reelt og formelt ophold. Flere af de steder kvinden har boet, har hun ikke haft en registreret opholdsadresse. I forhold til

oplysningerne i tabel 3 og 4 er det ikke til at sige, hvilken kategori hun er blevet indplaceret i. Men det er sikkert, at der kun er begrænset information om kvindens liv i registre. Denne beretning stiller desuden spørgsmål til min konstruktion af "det normale" som et positivt punkt, jeg bruger til at forholde mig til udviklingen indfanget med registeroplysningerne. F.eks. bor kvinden på et tidspunkt i et parforhold, der er præget af vold. For dem, der har arbejdet med kvinder på krisecentre eller med kvinder der bruger institutioner for hjemløse, kommer det næppe som en overraskelse og denne kvinde er da heller ikke den eneste der beretter om f.eks. vold i samlivsforholdet. Men kvindens fortælling – og volden hun har været udsat for – illustrerer en af de mange problematikker, der ikke så nemt kan fremhæves med registeroplysninger og som måske endda bliver trængt i baggrunden af de tal i rækker og kolonner, der kan dannes på baggrund af registre.

Yderligere to fortællinger skal fremhæves. Den ene fortælling skal fremhæves fordi den illustrerer, at det som jeg formodede var udtryk for det unormale liv ikke nødvendigvis var udtryk for det dårlige liv. Og den anden skal fremhæves som en illustration af, at det der var udtryk for det normale liv ikke altid var det samme som det gode liv.

Den første af disse fortællinger handler om en mand, der havde adresse på en 105 institution. Før interviewet havde jeg en umiddelbar forventning om, at her var en der var blevet hængende i miljøet. Men det viste sig, at han levede med hobbyer, med sociale aktiviteter og vennekredse, havde møbleret sit værelse og malet væggene. Desuden lavede han aftensmad og havde ferske madvarer i sit køleskab og kager til kaffen. I behandlingen af interviewet har jeg noteret at han, når han fortæller om de lejligheder, hvor han har boet alene, beretter om nogle dårlige tider i sit liv, mens han er mere positiv over

Illustration:
Karen Rysbjerg

for nogle af opholdene i miljøer omkring 105-institutionerne. Måske har han fundet ud af, at hans behov for sociale kontakter harmonerer bedst med livet omkring en 105-institution. På institutionen er der måske det rum til hans særheder – til hans druktur – som han har brug for en gang imellem. Og samtidig er det et sted, hvor han så kan leve et mere ordnet liv når drukturen er ovre. Her er det ikke sådan at f.eks. naboer bliver ved med at se lidt skævt til ham. Her er det nemmere at komme tilbage efter drukturen. Det centrale ved denne beretning er, at han overraskede mig i forhold til mine forventninger til hvem jeg skulle interviewe. Han rokkede ved min forståelse af integration og det gode liv fordi han var i stand til at formidle tryghed og 'hjemskabelse' på et sted, hvor jeg ikke havde forventet det, og hvor registeroplysningerne – sådan som jeg operationaliserede dem – indfangede afvigelse.

Den sidste fortælling har jeg også valgt at tage med, fordi den overraskede mig. Her er der tale om en mand der flytter fra sine forældre til en døgninstitution for unge, hvor han ikke syntes, at det var rart at være. Da han blev lidt ældre, skiftede han til en anden døgninstitution. Her faldt han heller ikke til. Da han blev atten blev han flyttet – han beretter selv, hvordan han blev hentet og bragt til Sundholm, hvor han heller ikke kunne lide at være. Derpå beskrev han en periode med kortere ophold på forskellige psykiatriske institutioner, i forskellige af kriminalforsorgens tilbud, på forskellige 105-institutioner og på gaden. Jeg interviewede ham i en lejlighed, han havde fået anvist af kommunen i Københavns Nord-Vestkvarter. Her havde han boet et par år. Men boligen var slet ikke indrettet: Der var ikke nogen indikationer på en 'hjemskabelse' på hans bopæl. Han overraskede mig således i den modsatte retning. Han fik peget på, at der f.eks. under kategorien egentlig beboelse kan findes mange forskellige – og nogle ulykkelige og ensomme – mennesker. Igen næppe noget meget overraskende for dem, der kender til området – men stadig en erkendelse det er vigtigt at have i baghovedet, når mine tabeller skal fortolkes.

Nogle overvejelser om undersøgelsens resultater

Set i lyset af analysen af opholdssted for de mennesker der for ti år siden benyttede en 105-institution, er det muligt at konstatere, at S.Å. Madsen har ret i forhold til nogle, men tager fejl i forhold til andre – surprise! Hvor mange der er sluppet ud af de udstødtes verden omkring 105-institutionerne og hvor mange der er blevet fastholdt – måske frem til et eventuelt dødsfald – er ikke til at sige noget sikkert om. Noget mener jeg dog at jeg kan konstatere: Der er mennesker, der ikke har fået det bedre. Gennem mine kvalitative interview – og gennem mine kvaler med at få registeroplysningerne til at passe – har jeg fået nogle hints om, hvorfor nogle mennesker er blevet hængende i en marginaliseret position: En lære synes at være, at de kategoriseringer som vi normalt benytter til at få indsigter i socio-økonomiske forhold, har meget vanskeligt ved at indfange aspekter ved mennesker, der bevæger sig på kanten af samfundet (og jeg skal lade det være usagt, om det også er tilfældet, for dem vi tror bevæger sig andre steder). Vi har svært ved at forstå socialt anderledes mennesker. Mennesker der måske netop er kendetegnet ved ikke at passe ind i vores kategoriseringer. En konsekvens heraf er måske, at vi higer efter nogle enkelte aspekter, som vi så kan hage os fast i. For først når vi har fundet et karakteristikon, der sætter *deres* afvigelse i kategori, kan vi forstå dem. Men herved *essentialiserer* vi enkelte aspekter på bekostning af en mere nuanceret forståelse: Vi konstruerer og fastholder det enkelte, det sikre, det entydige og gør det til *det* kendetegn en given gruppe besidder. Vi fremhæver narkomanens forhold til ulovlige euforiserende stoffer på bekostning af de øvrige aspekter ved hendes liv, vi gør arbejdet med salg af seksuelle ydelser til det centrale for den prostituerede på bekostning af mange andre dimensioner ved hendes liv, vi gør fraværet ved boformen til essensen af det at være hjemløs og neddrogler en forståelse af kompleksiteten i hendes liv. Vi er måske tilbøjelige til at glemme forskelle, nuancer og flertydigheder. For forskelle, nuancer og flerty-

digheder er nu engang vanskelige at forholde sig til end tilfældet er med det, vi kan kategorisere som ens, det samme, det entydige. Kategorierne er således vigtige i forhold til at positionere de socialt udstødte mennesker i forhold til andre dele af vores samfund og i forhold til, hvordan vi vil argumentere for hvad der skal gøres. Hermed bliver kategoriseringen betydende for den virkelighed, vi (politikere, socialrådgivere, institutionsmedarbejdere, journalister, forskere, etc.) kan forholde os til, frem for blot en måde at indfange en ellers entydig og given virkelighed.

Det betyder ikke, at vi skal prøve at fundere en socialpolitisk indsats på forståelser uden kategorier. Det er ikke en mulighed. Det sociale skal konstrueres og fortolkes før det giver mening. Og det kræver kategoriseringer. Men det betyder, at kategoriseringer er med til at italesætte og give mening til det, vi ser som et socialt problem og de løsninger vi tænker og opfinder i forhold til problemet – og denne italesættelse er altid kontingent: Den findes og har betydning, men den kunne være anderledes. Frem for at tro på, at vi kan komme frem til "de rigtige" kategorier, hvis vi blot prøver og prøver med nye og bedre teknikker, er det måske på tide, at vi husker altid at koble vores kategorisering med refleksioner over, hvorfor det er netop *den* kategori og netop *den* essens vi benytter og lægger vægt på. Sådanne overvejelser burde også findes både i et politisk system og blandt de mennesker, der møder de socialt udstødte til dagligt, ugentligt, månedligt eller blot en sjælden gang imellem.

Noter:

1. Stax, T.B. (2000): *Én gang socialt marginaliseret – altid ...?* Socialforskningsinstituttet, 99:21.
2. I denne artikel benytter jeg mig af begrebet 105-institution. Det er institutioner som forsorghjem, herberger, pensionater og krisecentre. Det som disse institutioner har til fælles er, at de er oprettet under den tidligere Bistandslovs paragraf 105 (deraf navnet). I dag er Bistandsloven afløst af en række nye love. Her er det paragraf 94 i Lov om Social Service, der hjemler de nævnte institutioner – der nu kaldes boformer. Jeg benytter mig af begrebet 105-institutioner i denne artikel, hvilket skyldes, at min undersøgelse handler om tiden før Bistandsloven blev afløst.
3. Der er i dag, i den debat der forholder sig til mennesker der lever på kanten af vore samfund, ikke nogle begreber, der umiddelbart kan anvendes, uden at det er forbundet med en vis uklarhed. Tværtimod er der en del forskellige begreber i spil, med hver deres fokusering på problematikker, og med hver deres afgrænsninger. Jeg vil ikke her gå ind i debatten, men da det er min opfattelse, at den italesættelse jeg og andre bruger om en gruppe mennesker er betydende for konstruktionen af gruppen og for, hvordan gruppen bliver opfattet, vil jeg henvise til Stax, T.B. (1997): *Om hjemløshed: begreber, typer, tal og metoder*, SFI, arbejdsrapport; Caswell, D. & I. Schultz (2001): *Folket på gaden – om posefolket og gadepraktikken*, Gyldendal (Socialpædagogisk Bibliotek), hvor interesserede kan finde en diskussion af forskellige begreber.
4. I forhold til intentionen om at det skulle være alle, der opfyldte disse kriterier, der kom med i undersøgelsen, må jeg konstatere at det ikke helt blev tilfældet. Nogle personer valgte f.eks. at opgive falsk CPR-nummer dengang de blev registreret og de er derfor ikke med i undersøgelsen. Hvor mange det drejer sig om, kan jeg ikke sige noget om med sikkerhed. Men jeg kan konstatere, at skævheden er der, og at den leder til, at resultaterne ikke skal tages med den præcision som tallene i undersøgelsen ellers tilkendegiver. Se Stax, 2000:31ff for en diskussion af sådanne fejlkilder.
5. Brandts indsamlede informationer (herunder CPR-nummer) om brugere der opfyldte de tidligere nævnte kriterier i forbindelse med hans doktordisputats var det, der gjorde *Én gang socialt marginaliseret – altid ... ?* mulig. Se Brandt, P. (1992): *Yngre Hjemløse i København*, FADL.
6. 835=1.016-(139+35+7)
7. Denne forskel har jeg også kunne finde ved at trække på oplysninger om hvilke familierelationer, der var mellem mennesker i en given husstand (se Stax, 2000, *ibid.*:164).
8. Jeg vil kort pege på, at fordelingerne i tabel 3 og 4 kan siges at overvurdere udvikling i retning af det normale. I og med at de mennesker der dør falder ud af gruppen om hvem vi har oplysninger, og i og med at de mennesker der afgår ved døden i højere grad end de øvrige er karakteriseret ved at være i de mest afvigende kategorier lige før de dør (se kapitel 6, Stax, 2000, *ibid.*), vil den relative fordeling for de overlevende bevæge sig mod det normale.
9. Disse fortællinger er ikke valgt, fordi de sammen illustrerer nogle af de forskelligheder, jeg er faldet over med undersøgelsen, ikke fordi de indfanger noget generelt i forhold til populationen.

Tobias Børner Stax, cand.scient. pol., forsker og Ph.d-studerende ved Socialforskningsinstituttet og Sociologisk Institut, Københavns Universitet

